

розхитуються й писемні, орфографічні норми, коли з видання до видання переходять ненормативні лексеми, коли в написанні відтворюють «акання» (*маладец*), «шокання» (— *Чуємо, шось страшно багнуло*), асиміляцію приголосних (*ніззя*).

Л. О. Ставицька зазначала: «Побутує стійка (особливо серед журналістів) думка, що їхня мова — дзеркало мови населення. Насправді мова населення віддзеркалює мову журналістів, під її впливом у суспільстві поширилися знижені слова — як модні. Інакше кажучи, стійка тенденція до жаргоновживання у газетно-публіцистичному дискурсі засвідчує пейоризацію мови згори». Т. Ю. Ковалевська вважає, що «узвичаєння» розмовних варіантів у мові політикуму інтенсифікує не позитивне, а негативне його забарвлення, адже «надання «побутовості» політичному дискурсові ми не вважаємо його релевантною ознакою».

Отже, мовознавці стоять перед дилемою: чи то визнавати, що стильова норма змінилася — вплив художньої оповідності на стилістику газетного тексту у жанрах повідомлення — і змиритися з навалою просторіччя, анормативів у мові газети, чи то заявляти про надмір фактографічно-документальних компонентів у мові газети. ЗМІ, очевидно, мають дбати не про розхитування, а про усталення літературної норми.

Марина Навальна

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ВИЯВИ ЖАРГОННОЇ ЛЕКСИКИ В ЗАГОЛОВКАХ ІНТЕРНЕТНОГО ВИДАННЯ «УКРАЇНСЬКА ПРАВДА»

Для мови українських засобів масової інформації початку XXI ст. характерне вживання жаргонної лексики, яку фахівці вважають одним із найдискусійніших явищ мовної культури. Сьогодні жаргонізми активно функціонують у ЗМІ, зокрема і в мові українських інтернет-видань — у публікаціях на молодіжну, кримінальну й суспільно-політичну тематику.

Поширені жаргонізми в заголовках газети «Українська правда» (www.pravda.com.ua; далі — УП). Особливо це було виражене в період виборів до рад різних рівнів. Уживали як відомі, так і нові жаргонізми на позначення негативних явищ та процесів. Зокрема, кримінальний жаргонізм *заказуха* ‘убивство на замовлення’ (Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. — К.: 2003. — С. 115; далі — СЖЛ) активно функціонує зі значенням ‘стаття, телепередача чи фільм, підготовлені на чиєсь замовлення’, напр.: *Телеканали побили рекорди «заказухи». Лідер — Перший національний* (УП, 15.08.2012); *«Заказуха» від Партії регіонів* (УП, 19.07.2011); *Янукович відхрестився від «руки Кремля»: Це все заказуха* (УП, 14.01.2010).

Зафіксовано нову форму жаргонізму — іронічне *заказушка*, тобто ‘дешева заказуха’. Обидва жаргонізми — це кальки з російської мови, пор.: *У Тимошенко назвали «заказушкою» звинувачення СБУ* (УП, 12.09.2009).

Із негативною оцінкою мови засобів масової інформації пов’язане вживання жаргонізму *чорнуха*. Словники жаргонізмів фіксують цю лексему зі значенням ‘те, що пов’язане із смертю, стражданням, злочинами; засмучує своїм змістом’ (СЖЛ, 297). У заголовках аналізованого інтернет-видання лексему *чорнуха* подають зазвичай зі значенням ‘замовна негативна інформація в засобах масової інформації стосовно політичних опонентів’, напр.: *Замовниця «чорнухи» проти опозиції витратила на неї в 28 разів більше, ніж заробила* (УП, 26.10.2012); *У «Регіонах» кажуть, що зменшать покарання за «чорнуху»* (УП, 19.09.2012).

Дедалі ширше використовують у заголовках «Української правди» жаргонізм *джинса* ‘замовні матеріали в засобах масової інформації’ (СЖЛ, 98), напр.: *Експерт: у ЗМІ стає більше «джинси» і виборцю це допомагає* (УП, 05.10.2012); *«Джинса» є у третині матеріалів регіональних ЗМІ* (УП, 28.05.2012); *Журналісти обіцяють бойкотувати і викривати «джинсу» політиків* (УП, 20.03.2012); *Журналісти ТСН навели факти цензури та джинси* (УП, 07.05.2010).

Жаргонізм *джинса* переважно уживають:

1) у радіопрограмах, телеканалах та виданнях, де розміщують замовні матеріали, напр.: *ICTV та «Україна» — лідери за*

розміщенням «*джинси*» (УП, 11.09.2012); *Найбільше «джинси» за жовтень знайшли на Першому* (УП, 13.11.2012); *Канали продовжують замовчувати деякі теми і випускати «джинсу»* (УП, 14.06.2011);

2) у публікаціях про політичні партії, блоки та їхніх лідерів, які замовляють потрібну та вигідну їм інформацію, напр.: *Захисники пролетаріату задніх не пасуть. За кількістю джінси за останній місяць КПУ вже обійшла провладні партії...* (УП, 26.07.2012); *Тигипко і КПУ виходять у лідери «джинси»* (УП, 11.07.2012); *Джінса — «Королівська». Ціна — народна* (УП, 15.02.2011); *Король «джинси» Віктор Медведчук* (УП, 21.12.2011).

Від жаргонізму *джинса* утворено нове дієслово *джинсувати* ‘розміщувати замовні матеріали в засобах масової інформації’, напр.: *За які гроші «джинсує» уряд України* (УП, 16.07.2012).

Функціонування жаргонізмів *заказуха*, *чорнуха*, *джинса* в заголовках інтернетного видання передусім сигналізує і про використання адміністративного ресурсу з боку влади в період виборчих процесів щодо державних та комунальних засобів масової інформації, і про утвердження демократичних засад та свобод у висловленнях авторів «Української правди».

Найвиразнішу групу жаргонних одиниць за емоційно-експресивним насиченням у заголовках публікацій на суспільно-політичні теми становлять лексеми (іменники та дієслова), які позначають предмети, дії та стани, що характеризують конкретних політиків, державних і громадських діячів, їхніх родичів та членів родини. Такі мовні одиниці у заголовках інтернет-видання — це також засіб негативної оцінки діяльності представників влади, політичних лідерів тощо.

Молодіжний жаргонізм *мажор*, який раніше вживали переважно в середовищі студентів зі значеннями ‘матеріально забезпечена молода людина, яка вдає із себе представника еліти й підкреслює свою вищість над іншими’, ‘підліток, син заможних батьків’, ‘несумлінний студент, який пропускає заняття, не виконує завдань і под.’ (СЖЛ, 167), останнім часом набув поширення в широких колах суспільства, що дає підстави вважати його сленгізмом, напр.: *У Запоріжжі знову судять дніпро-*

петровського *«мажора»* (УП, 16.02.2012); *Мажор Рудь* таки відсидить за потрібне вбивство (УП, 27.09.2012); *Мажор*, що перевернув *«Швидку допомогу»*, вимагає мільйон від матері загиблої (УП, 12.04.2012).

Лексема *мажор* у заголовках *«Української правди»* позначає дітей чи інших молодих родичів політичних, партійних, державних діячів, які стали винуватцями чи учасниками дорожньо-транспортних пригод, злочинів тощо, напр.: *В Одесі п'яний мажор* на джипі в'їхав у натовп продавців (УП, 11.03.2012); *Право «мажора»* (УП, 22.08.2012); *Мажор* напав на комунальнича через пісок (УП, 26.01.2012).

Нерідко цей сленгізм стає частиною складних слів, напр.: *Миколаївський мажор-насилъник* був активістом *«Регіонів»* (УП, 19.03.2012); *В Ужгороді чиновник-мажор* влаштував стрілянину (УП, 17.01.2012).

В українській літературній мові лексема *тушка* була відома як 'зменш. до туша; тіло убитої тварини, дичини і т. ін. невеликого розміру'. У заголовках *«Української правди»* лексему *тушка* використовують як жаргонізм — 'депутат Верховної Ради України, який з особистою матеріальною чи іншою зацікавленістю голосує на боці фракцій, до яких не входить і до яких їх виборці не обирали', напр.: *До «регіонів» приєдналася ще одна «тушка»* (УП, 18.09.2012); *У Раді стало більше на дві «тушки»* (УП, 03.07.2012); *Батько «найщирішого вболівальника України» — «тушка»* (УП, 13.06.2012); *Томенко: Тиск на мажоритарників опозиції — не виправдання для «тушок»* (УП, 21.11.2012); *«Регіонам» не вистачає трьох «тушок» до більшості?* (УП, 20.11.2012).

Слово *тушки* в заголовках *«Української правди»* передає сему 'непостійність, безвідповідальність перед виборцями, зухвалість, зрадництво, втрата морально-етичних засад', пор.: *Чечетов хвалиться, що «регіони» переманили 40 «тушок»* (УП, 26.11.2012); *Азаров відправив БЮТівські тушки на округи* (УП, 31.07.2012); *Томенко вірить у «морально-політичний запобіжник для «тушок»* (УП, 05.08.2012).

Депутатів, яких називають *тушками*, у заголовках інтернет-видання характеризують здебільшого негативно і щодо депутатської діяльності, і щодо особистих рис, характеру тощо і

в такий спосіб виражають зневажливе ставлення до них, пор.: *Другу Рибаківа у Раді кричали «тушка», а він показав непристойний жест* (УП, 21.02.2012); *До середини «регіонів» дозбирають «тушок», яких недостає* (УП, 26.11.2012).

Від жаргонізму *тушка* утворено інші нові складні та оказіональні одиниці, напр.: *тушка-кандидат*, *тушкодень* та ін., пор.: *Тушка-кандидат від «Регіонів» відхрещується від «Бентлі»* (УП, 27.08.2012); *Бюджет ухвалить в останній тушкодень* (УП, 04.12.2012).

Різні процеси в суспільстві журналісти «Української правди» передають за допомогою дієслів-жаргонізмів. Такі лексеми негативно характеризують дії та стани в українському соціумі. Їх використовують здебільшого з певною стилістичною метою. Так, жаргонізм *відмазати* ‘виправдати когось, зняти звинувачення з когось; підтримати когось, виручити, часто за допомогою грошей’ (СЖЛ, 71) зафіксовано в заголовках публікацій на кримінальну тематику стосовно відомих осіб, напр.: *Апеляційний суд теж «відмазав» Кучму від убивства* (УП, 20.01.2012); *Адвокати Кучми хочуть «відмазати» клієнта, бо немає Мельниченка* (УП, 17.11.2011); *Міліція відмазала депутата Тимошенко від ДТП?* (УП, 26.07.2010).

Нерідко цей жаргонізм уживають зі значенням ‘підтримувати, захищати когось’, пор.: *Герман «відмазала» Януковича віршем Чехова* (УП, 19.08.20011); *Ющенко в рекламному інтерв’ю в газеті Ахметова «відмазав» владу* (УП, 29.08.2012).

Кримінальний жаргонізм *мочити* має два значення — ‘бити, ударяти з великою силою’ та ‘убивати’ (СЖЛ, 178). Його вживають в «Українській правді» також зі значенням ‘гостро критикувати’, напр.: *Агітатори «регіонів» вчили школярів «мочити» Тимошенко і К* (УП, 25.09.2012); *«Янукович і його оточення» нас почали мочити* (УП, 28.09.2010).

У заголовки виносять жаргонізми, які використовують не тільки представники злочинських чи кримінальних середовищ, а й працівники правоохоронних органів. Так до лексики інтернетних ЗМІ увійшло кримінальне дієслово *шити*, що має двоє значень — ‘убивати’ та ‘необгрунтовано звинувачувати когось у чомусь’ (СЖЛ, 301), пор. словосполучення *шити справу*, що вживають у другому значенні, напр.: *Прокуратура не*

захотіла **шити справу** за невиплату зарплат (УП, 05.01.2011); *Зернотрейдерам почали «шити справи»* (УП, 13.08.2010).

Простежуємо тенденцію до використання кримінального жаргонізму *шити* не тільки щодо дій правоохоронних органів, а й щодо дій представників влади, політиків, громадян, напр.: 1) щодо акцій та пікетів: *Депутати шиють справу за лазерне шоу на підтримку Тимошенко* (УП, 20.01.2012); *За штурм обладміністрації з вилами «шиють» 5 років* (УП, 07.12.2011); *У Слов'янську «тризубівцю» «шиють» організацію вибуху* (УП, 30.09.2011); 2) щодо виборчих процесів та результатів виборів: *Харківським бюлетеням вирішили не шити справу* (УП, 05.01.2010); 3) щодо кримінальних процесів проти чиновників: *Вінницькому чиновнику «шиють» справу на сотні тисяч* (УП, 23.05.2011); *Кримському екс-спікеру «шиють» ще одну справу* (УП, 28.01.2012).

Уживання в текстах ЗМІ жаргонної лексики є одним з найефективніших засобів вираження експресивної оцінки, яка, проте, нерідко буває виявом агресії, адже жаргонізми в публіцистичних текстах — це засіб негативної оцінки діяльності представників влади, політичних лідерів. Кримінальний жаргонізм *пришити* ‘убити когось’ уживають у заголовках зі значенням ‘необгрунтовано намагатися звинувати когось у чомусь’ (СЖЛ, 222), напр.: *Водіям хочуть «пришити» справи за спробу відкупитися від ДАІ* (УП, 29.01.2011).

Розширюють сферу свого вживання і жаргонізми-дієслова, які характеризують шахрайську, брехливу поведінку когось. Молодіжно-кримінальний жаргонізм *косити* ‘ухилитися від чого-небудь (як правило, від служби в армії)’, ‘прогулювати уроки’, ‘наслідувати когось, намагатись бути схожим на когось’, ‘удавати з себе хворого; симулювати хворобу’, ‘спекулювати’ та жаргонізм *відкосити* ‘хилитися від чогось’ у заголовках інтернет-видання функціонують ще й у значенні ‘захворіти’ (СЖЛ, 149; 71), пор.: *Тюремники вважають, що Луценко «косив» від суду* (УП, 20.01.2012); *Грип почне «косити» українців у листопаді* (УП, 26.09.2012).

Активно послуговуються автори жаргоном *кришувати*. Відомі словники жаргонізмів подають тільки лексему *криша* ‘голова, мізки, здоровий глузд’, ‘зв’язки у владних та право-

охоронних структурах' (СЖЛ, 152), хоча аналог російського *крыша* — *дах*. Цей жаргонізм уживають зі значенням 'прикриття від рекету, мафії; зв'язки у владних та правоохоронних структурах' (СЖЛ, 94), пор.: *є надійний «дах» в особі народного депутата* (УП, 24.02.2011); *«Батьківщина»: Литвин «кришував» підкуп депутатів, хай відповідає* (УП, 16.02.2012); *Правоохоронці заперечують, що кришували секс-бізнес. МВС призначило перевірку* (УП, 11.11.2010).

Однією з основних причин функціонування жаргонної лексики в суспільно-політичних матеріалах електронного видання є її виразне стилістичне маркування, що уможливило реалізацію різноманітних комунікативних інтенцій адресанта, перетворення раціональної публіцистичної інформації в експресивно наснажну.

У заголовках публікацій на суспільно-політичні теми жаргонні одиниці контрастують із нейтральною лексикою, вони протиставляються книжним словам, надають писемному стилю усно-розмовної безпосередності, емоційності та експресивності. Надмірне вживання жаргонізмів негативно позначається на естетичному мовному оформленні матеріалів ЗМІ.

Галина Сюта

МОВНИЙ ОБРАЗ РЕКЛАМИ

Коли говоримо про те, що засоби масової комунікації — важливий компонент сучасної національної культури і потужний механізм впливу на соціум, маємо, зокрема, на увазі, що ці засоби мають культивувати, поширювати норму й естетику мововираження і на рівні слова, і на рівні висловлення. Особлива місія ЗМК в цьому сенсі пов'язана з їх динамічністю, політематичністю й здатністю охоплювати не обмежене ніякими параметрами (територія поширення, вік, освіта, соціальний статус і т. ін.) коло сприймачів інформації й учасників комунікації. Знаковою з цього погляду є реклама. З одного боку, цей жанр блис-